

Małgorzata Markowska, Elżbieta Sobczak*

REGIONALNE DYSPROPORCJE PKB W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ

1. Wstęp

Analiza zjawisk społeczno-ekonomicznych w układzie przestrzennym znajduje coraz szersze zastosowanie praktyczne, wspomagając procesy decyzyjne podmiotów gospodarczych. Jednym z wielu problemów badawczych rozwiązywanych za pomocą metod ilościowych jest klasyfikacja i porządkowanie obiektów. W analizach przestrzennych obiektami badania mogą być kraje, regiony, podregiony oraz mniejsze jednostki przestrzenne.

Celem niniejszego opracowania jest analiza stopnia zróżnicowania poziomu rozwoju ekonomicznego regionów Unii Europejskiej, stanowiąca podstawę ich klasyfikacji. Wnioski wynikające z takich badań mogą stanowić punkt wyjścia skutecznych działań polityki regionalnej Unii Europejskiej oraz polityk prowadzonych na szczeblu krajowym, minimalizujących dysproporcje rozwojowe.

Przedmiotem analizy jest klasyfikacja i ocena stopnia zróżnicowania regionów 25 krajów Unii Europejskiej, zdefiniowanych zgodnie z nomenklaturą NUTS (*The Nomenclature of Territorial Units for Statistics*). Uwzględniono regiony drugiego szczebla, czyli NUTS-2, stanowiące punkt odniesienia dla wsparcia finansowego realizowanego w ramach polityki regionalnej Unii Europejskiej. W klasyfikacji tej wyodrębnia się 213 regionów Unii Europejskiej krajów dawnej „piętnastki” oraz 41 regionów w 10 krajach nowo przyjętych. W przypadku niektórych krajów regiony na poziomie NUTS-2 są tożsame z regionami typu NUTS-1. Dotyczy to Danii, Luksemburga oraz Estonii, Litwy, Łotwy, Cypru i Malty.

Informacje statystyczne okazały się niedostępne dla 4 regionów francuskich i 2 regionów hiszpańskich. Ostatecznie przeprowadzono klasyfikację 248 regionów Unii Europejskiej na poziomie NUTS-2.

* Katedra Gospodarki Regionalnej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu – Wydział w Jeleniej Górze.

Jako wyznacznik poziomu rozwoju ekonomicznego regionów przyjęto wartość produktu krajowego brutto/1 mieszkańca w jednostkach PPS (*Purchasing Power Standards*). Zakres czasowy badań obejmuje rok 2001. Źródło informacji statystycznych stanowi baza danych Eurostatu.

2. Klasyfikacja regionów europejskich NUTS-2 ze względu na poziom rozwoju ekonomicznego

Podziału regionów na klasy, ze względu na poziom PKB *per capita* w 2001 r., dokonano, odnosząc jego wartości w poszczególnych regionach do średniej arytmetycznej Unii Europejskiej (we wszystkich 248 analizowanych NUTS-2). Ze względu na bardzo duże zróżnicowanie międzyregionalne wyłoniono 6 klas o względnie jednorodnym poziomie rozwoju ekonomicznego. Wyniki klasyfikacji zawiera tab. 1.

Tabela 1. Ogólne wyniki klasyfikacji regionów Unii Europejskiej ze względu na poziom PKB *per capita* (PPS) w 2001 r.

Poziom rozwoju regionalnego	Przedział wartości PKB <i>per capita</i> (PPS)	Liczba regionów UE	Liczba regionów krajów przyjętych do UE 1 maja 2004 r.
Bardzo wysoki (powyżej 150% średniej UE)	<30 654; 61 316>	18	1 Praha
Wysoki (125% do 150% średniej UE)	<25 545; 30 654>	28	0
Średnio wysoki (100% do 125% średniej UE)	<20 436; 25 545>	84	1 Bratysława
Średnio niski (75% do 100% średniej UE)	<15 327; 20 436>	60	4 Cypr, Malta, Słowenia, Kozep-Magyarország
Niski (50% do 75% średniej UE)	<10 218; 15 327>	35	12
Bardzo niski (poniżej 50% średniej UE)	<6 758; 10 218>	23	23

Źródło: opracowanie własne na podstawie [1; 2].

Jak wynika z analizy tab. 1, zdecydowanie najliczniejsza grupa regionów NUTS-2 cechuje się średnio wysokim rozwojem ekonomicznym (100% do 125% średniej UE). Spośród regionów należących do krajów nowego rozszerzenia, zakwalifikował się do niej tylko stołeczny region słowacki – Bratysława. Kolejną

liczną grupę stanowią regiony o średnio niskim poziomie rozwoju ekonomicznego (75% do 100% średniej UE). Zakwalifikowało się do niej 60 regionów, w tym regiony Cypr, Malta, Słowenia i Kożep-Magyarország spośród nowych członków Unii Europejskiej. Najmniej liczne grupy tworzą regiony o bardzo wysokim (powyżej 150% średniej UE) i bardzo niskim (poniżej 50% średniej UE) poziomie rozwoju regionalnego.

W klasie regionów cechujących się bardzo wysokim poziomem rozwoju znalazło się 18 regionów, w tym jeden region z kraju przyjętego do UE w 2004 r. Jest to stołeczny region czeski – Praga. Grupa regionów o bardzo wysokim poziomie rozwoju cechuje się zdecydowanie największym zróżnicowaniem, rozpiętość wartości PKB *per capita* wynosi w niej 30 360 PPS. W tabeli 2 zestawiono te regiony wraz z ich udziałem w średniej wartości PKB *per capita* UE.

Tabela 2. Regiony Unii Europejskiej o bardzo wysokim poziomie PKB *per capita* (PPS) w 2001 r.

Nazwa regionu	Państwo	Wartość PKB <i>per capita</i> (PPS)	Udział w średniej UE (w %)
Inner London	Wielka Brytania	61 316	300,0
Bruxelles	Belgia	50 749	248,3
Luxembourg	Luksemburg	45 310	221,7
Hamburg	Niemcy	39 862	195,1
Île de France	Francja	38 452	188,2
Wien	Austria	36 407	178,2
Berkshire, Buckinghamshire, Oxfordshire	Wielka Brytania	34 675	169,7
Oberbayern	Niemcy	34 539	169,0
Stockholm	Szwecja	33 841	165,6
Provincia Autonoma Bolzano	Włochy	33 448	163,7
Utrecht	Holandia	33 353	163,2
Darmstadt	Niemcy	33 229	162,6
Aland	Finlandia	33 115	162,0
North Eastern Scotland	W. Brytania	31 791	155,6
Bremen	Niemcy	31 703	155,1
Praha	Rep. Czeska	31 639	154,8
Groningen	Holandia	31 103	152,2
Noord-Holland	Holandia	30 956	151,5

Źródło: jak w tab. 1.

Regionem NUTS-2 zdecydowanie najzamożniejszym w Europie okazał się stołeczny region brytyjski – Inner London. Wartość PKB *per capita* wyniosła tam w 2001 r. 61 316 PPS, co stanowiło 300% regionalnej średniej unijnej. Drugą pozycję zajął również stołeczny region belgijski – Bruxelles (50 749 PPS – 248,3% średniej UE), a trzecią region Luxembourg (45 310 PPS – 221,7% średniej UE).

Wszystkie regiony o bardzo niskim poziomie rozwoju ekonomicznego znajdują się na obszarze państw nowo przyjętych do Unii Europejskiej. Zdecydowanie najwięcej jest regionów polskich (13), następnie 4 regiony węgierskie, 3 słowackie oraz regiony ogólnokrajowe Łotwa, Litwa, i Estonia.

Trzy najuboższe regiony Unii Europejskiej to województwa polskie: lubelskie, podkarpackie i warmińsko-mazurskie. Ich udział w średnim regionalnym PKB *per capita* UE w 2001 r. wynosił odpowiednio 33,1%, 33,7% i 34,2%.

Rozkład badanych regionów w przekroju państw i klas o odmiennym poziomie rozwoju przedstawia tab. 3.

Tabela 3. Rozkład regionów poszczególnych państw Unii Europejskiej w klasyfikacji ze względu na poziom PKB *per capita* (PPS) w 2001 r.

Państwo	Liczba regionów NUTS-2*	Liczba regionów o poziomie rozwoju					
		bardzo wysokim	wysokim	średnio wysokim	średnio niskim	niskim	bardzo niskim
Belgia	11	1	2	4	4	–	–
Dania	1	–	1	–	–	–	–
Niemcy	41	4	4	19	10	4	–
Grecja	13	–	–	1	4	8	–
Hiszpania	17	–	1	6	8	2	–
Francja	22	1	–	13	8	–	–
Irlandia	2	–	1	1	–	–	–
Włochy	21	1	9	3	4	4	–
Luksemburg	1	1	–	–	–	–	–
Holandia	12	3	2	6	1	–	–
Austria	9	1	3	4	1	–	–
Portugalia	7	–	–	1	2	4	–
Finlandia	5	1	1	2	1	–	–
Szwecja	8	1	–	7	–	–	–
Wielka Brytania	37	3	4	16	13	1	–
Czechy	8	1	–	–	–	7	–
Estonia	1	–	–	–	–	–	1
Cypr	1	–	–	–	1	–	–
Łotwa	1	–	–	–	–	–	1
Litwa	1	–	–	–	–	–	1
Węgry	7	–	–	–	1	2	4
Malta	1	–	–	–	1	–	–
Polska	16	–	–	–	–	3	13
Słowenia	1	–	–	–	1	–	–
Słowacja	4	–	–	1	–	–	3

* Podano liczbę regionów NUTS-2, dla których dostępne są informacje statystyczne – brak danych dla 2 regionów hiszpańskich (Ciudad autonoma de Ceuta, Ciudad autonoma de Melilla) i 4 francuskich (Guadeloupe, Martinique, Guyane, Reunion).

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z danych tab. 3, żaden region znajdujący się na obszarze 15 dawnych krajów członkowskich UE nie znalazł się w klasie o bardzo niskim

poziomie rozwoju ekonomicznego. Grupa regionów o niskim poziomie rozwoju zawiera 8 regionów greckich, po 4 regiony portugalskie, włoskie i niemieckie oraz 2 regiony hiszpańskie. Odmienne natomiast kształtuje się rozkład regionów w 10 nowych krajach Unii Europejskiej. Do grupy regionów o bardzo wysokim poziomie rozwoju należy tylko region Praga. Średnio wysokim poziomem rozwoju cechuje się region Bratysława, a średnio niskim regiony Cypr, Malta, Słowenia i 1 okręg węgierski. Dwa regiony węgierskie i trzy polskie należą do grupy o niskim, a pozostałe 23 regiony, w tym 13 polskich, znajduje się w grupie o bardzo niskim poziomie rozwoju.

Z rozkładu regionów w poszczególnych grupach wynika jednoznacznie, że w Unii Europejskiej występują dysproporcje rozwojowe, a regiony krajów ostatniego rozszerzenia, poza nielicznymi wyjątkami, znajdują się na poziomie rozwoju ekonomicznego znacznie niższym od przeciętnego.

Zróźnicowania międzyregionalne krajów Unii Europejskiej można ocenić, wykorzystując podstawowe parametry opisowe zawarte w tab. 4.

Tabela 4. Parametry opisowe PKB *per capita* (PPS) wybranych grup regionów Unii Europejskiej

Wyszczególnienie	Min. wartość	Maks. wartość	Rozstęp	Średnia arytmetyczna	S	V (%)
Regiony państw (UE-25)	6 758	61 316	54 558	20 435,9	7 443,3	36,42
Regiony państw (UE-15)	12 308	61 316	49 008	22 266,5	6 437,8	28,91
Regiony państw (UE-10) (od 1.05 2004)	6 758	31 639	24 881	11 193,4	4 850,5	43,33
Regiony czeskie	11 186	31 639	20 453	14 345,5	6 558,2	45,72
Regiony węgierskie	7 876	18 993	11 117	10 889,7	3 676,3	33,76
Regiony polskie	6 758	15 033	8 275	8 887,9	1 978,6	22,26
Regiony słowackie	7 936	23 782	15 846	12 472,2	6 554,7	52,55

gdzie: S – odchylenie standardowe, V – współczynnik zmienności.

Źródło: obliczenia własne.

Parametry opisowe wskazują na występowanie wyraźnych dysproporcji między regionami NUTS-2 obszaru 15 państw UE a 10 nowych krajów członkowskich. Zarówno wartość minimalna, jak i maksymalna PKB *per capita* oraz rozstęp i średnia arytmetyczna są niemalże dwukrotnie niższe w grupie regionów państw UE-10. Znacznie większe jest również w tych państwach zróźnicowanie międzyregionalne mierzone współczynnikiem zmienności. Wynosi ono 43,33%, podczas gdy w regionach państw UE-15 jedynie 28,91%. Przyłączenie do Unii Europejskiej kolejnych 10 państw spowodowało wzrost dysproporcji międzyregionalnych mierzonych współczynnikiem zmienności – z 28,91 do 36,42%.

W przypadku krajów ostatniego rozszerzenia UE jedynie w Republice Czeskiej, na Węgrzech, w Polsce i na Słowacji dokonano dalszego podziału terytorium państwa na regiony NUTS-2. Dlatego do tych krajów ograniczono ocenę występujących dysproporcji wewnątrzregionalnych. Bardzo dużą dyspersją,

mierzoną współczynnikiem zmienności, cechowały się regiony słowackie (52,55%) i czeskie (45,72%). Przyczyna tkwi w tym, że poziom rozwoju ekonomicznego regionów stołecznych obu państw jest wyraźnie wyższy od pozostałych.

Regiony polskie cechują się występowaniem znacznie mniejszych zróżnicowań, co jest spowodowane zbliżonym, bardzo niskim poziomem PKB *per capita*. Zarówno minimalna, jak i maksymalna wartość PKB *per capita* są najniższe dla regionów Polski.

Pozycje regionów czeskich, ze względu na poziom rozwoju ekonomicznego, zestawiono w tab. 5. Wśród 8 regionów NUTS-2 zdecydowanie wyróżnia się region stołeczny Praha. Cechuje się bardzo wysokim poziomem rozwoju ekonomicznego i zajmuje wysoką, 16 pozycję pod względem wartości PKB *per capita* wśród regionów (UE-25) oraz pierwszą spośród regionów krajów nowego rozszerzenia UE.

Tabela 5. Pozycja regionów czeskich ze względu na poziom PKB *per capita* w 2001 r.

Region NUTS-2	PKB <i>per capita</i> (PPS)	Pozycja wśród 248 regionów (UE-25)	Pozycja wśród 41 regionów (UE-10)	Poziom rozwoju ekonomicznego
Praha	31 639	16	1	bardzo wysoki
Stredni Cechy	11 674	220	13	niski
Jihozapad	12 879	211	8	niski
Severozapad	11 186	223	16	niski
Severovýchod	11 862	218	11	niski
Jihovýchod	12 472	216	10	niski
Stredni Morava	11 235	221	14	niski
Morawskoslezsko	11 817	219	12	niski

Źródło: opracowanie własne.

Poziom rozwoju ekonomicznego pozostałych regionów określono jako niski. Zajmują one pozycje od 211 (Jihozapad) do 223 (Severozapad) w przestrzeni regionalnej 25 krajów UE i od 8 do 16 wśród regionów UE-10. Pozwala to wnioskować, że podobnie jak inne regiony krajów nowo przyjętych do Unii Europejskiej, odbiegają w sposób zdecydowany od poziomu przeciętnego (wyjątek stanowi region stołeczny), znalazły się bowiem w grupie regionów, w których wartość PKB *per capita* kształtowała się na poziomie 50 do 75% średniej UE. Natomiast na tle regionów nowych krajów członkowskich UE pozycja regionów czeskich jest relatywnie dobra.

Pozycje regionów węgierskich, polskich i słowackich przedstawiają tab. 6, 7 i 8. Różnią się one dość znacznie od regionów czeskich. Na Węgrzech jedynie Kozep-Magyarország znalazł się w grupie regionów o średnio niskim poziomie rozwoju ekonomicznego, wszystkie pozostałe oceniono gorzej.

Tabela 6. Pozycja regionów węgierskich ze względu na poziom PKB *per capita* w 2001 r.

Region NUTS-2	PKB <i>per capita</i> (PPS)	Pozycja wśród 248 regionów (UE-25)	Pozycja wśród 41 regionów (UE-10)	Poziom rozwoju ekonomicznego
Kozep-Magyarország	18 993	147	3	średnio niski
Kozep-Dunantul	11 208	222	15	niski
Nyugat-Dunantul	12 523	213	9	niski
Del- Dunantul	9 038	230	23	bardzo niski
Eszak-Magyarország	7 876	241	34	bardzo niski
Eszak-Alfold	7 978	239	32	bardzo niski
Del-Alfold	8 612	236	29	bardzo niski

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 7. Pozycja regionów polskich ze względu na poziom PKB *per capita* w 2001 r.

Region NUTS-2	PKB <i>per capita</i> (PPS)	Pozycja wśród 248 regionów (UE-25)	Pozycja wśród 41 regionów (UE-10)	Poziom rozwoju ekonomicznego
Dolnośląskie	9 808	226	19	bardzo niski
Kujawsko-pomorskie	8 718	232	25	bardzo niski
Lubelskie	6 758	248	41	bardzo niski
Lubuskie	8 568	237	30	bardzo niski
Łódzkie	8 704	233	26	bardzo niski
Małopolskie	8 333	238	31	bardzo niski
Mazowieckie	15 033	196	7	niski
Opolskie	7 831	242	35	bardzo niski
Podkarpackie	6 884	247	40	bardzo niski
Podlaskie	7 308	245	38	bardzo niski
Pomorskie	9 580	227	20	bardzo niski
Śląskie	10 526	224	17	niski
Świętokrzyskie	7 370	244	37	bardzo niski
Warmińsko-mazurskie	6 981	246	39	bardzo niski
Wielkopolskie	10 243	225	18	niski
Zachodniopomorskie	9 562	228	21	bardzo niski

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 8. Pozycja regionów słowackich ze względu na poziom PKB *per capita* w 2001 r.

Region NUTS-2	PKB <i>per capita</i> (PPS)	Pozycja wśród 248 regionów (UE-25)	Pozycja wśród 41 regionów (UE-10)	Poziom rozwoju ekonomicznego
Bratislavsky	23 782	65	2	średnio wysoki
Zapadne Slovensko	9 551	229	22	bardzo niski
Stredne Slovensko	8 620	235	28	bardzo niski
Vychodne Slovensko	7 936	240	33	bardzo niski

Źródło: opracowanie własne.

Spośród regionów polskich najlepiej uplasowały się województwa mazowieckie, śląskie i wielkopolskie, włączone do klasy regionów o niskim poziomie PKB *per capita* (50-75% średniej UE). Natomiast aż 13 pozostałych regionów NUTS-2 znalazło się w grupie najslabiej rozwiniętych regionów Unii Europejskiej. Podobna sytuacja dotyczy 3 regionów słowackich. Jedynie region stołeczny osiągnął średnio wysoki poziom rozwoju ekonomicznego i zajął drugą po regionie praskim pozycję wśród NUTS-2 nowych krajów UE.

3. Zakończenie

Przedstawione wyniki klasyfikacji i uporządkowania regionów NUTS-2 prowadzą do poniższych wniosków:

1. Badane regiony różnią się w sposób istotny stopniem rozwoju ekonomicznego, mierzonym poziomem PKB *per capita*. Występowanie tak wyraźnych dysproporcji rozwojowych wskazuje na ogromne znaczenie, a także konieczność ingerencji polityki regionalnej Unii Europejskiej.

2. Regiony najlepiej rozwinięte, poza nielicznymi wyjątkami, znajdują się na obszarze 15 krajów Unii Europejskiej. Wszystkie pozostałe regiony dzieli od nich istotny dystans.

3. W klasie regionów o bardzo niskim poziomie rozwoju znalazły się wyłącznie regiony krajów ostatniego rozszerzenia UE. Jeśli te dysproporcje rozwojowe nie ulegną w przyszłości zmniejszeniu, nastąpi postępująca marginalizacja tych obszarów.

4. Szczególnie niepokojący jest fakt, że najgorsze pozycje w uporządkowaniu regionów NUTS-2 według poziomu PKB *per capita* zajmują województwa polskie (lubelskie, podkarpackie, warmińsko-mazurskie, podlaskie i świętokrzyskie).

Analiza i ocena różnicowań międzyregionalnych powinny stanowić istotny obszar współczesnych badań przestrzennych, wspomagających politykę regionalną na szczeblu zarówno krajowym, jak i Unii Europejskiej. Występujące dysproporcje hamują proces integracji europejskiej i uniemożliwiają korzystanie z pojawiających się szans rozwojowych, stąd też problemem niezwykle wagi staje się obecnie ich monitorowanie i niwelacja.

Literatura

- [1] Kruger A., *Regional Gross Domestic Product in the European Union 2001*, Statistics in Focus, Eurostat, Theme 1 – 1/2004.
- [2] Kruger A., *Regional Gross Domestic Product in the Candidate Countries 2001*, Statistics in Focus, Eurostat, Theme 1 – 2/2004.

REGIONAL DIVERSIFICATION OF DEVELOPMENT LEVEL IN THE EUROPEAN UNION

Summary

The objective of the hereby study is to analyze the level of diversification, characteristic for the European Union regions' development level, which becomes the basis for their classification. Gross domestic product/1 inhabitant in PPS (Purchasing Power Standards) was accepted as the denominator of the regions' economic development level. Time span of the research covers the year 2001.